

Harminc év

Laudáció Balázs Mihály építőművész MMA-székfoglalójához

Golda János

Építész, Szentendre

Éppen harminc éve, 1984-ben ismertem meg Balázs Mihályt, az építészek Mesteriskolájának ifjú hallgatóját, a szellemileg és erkölcsileg rohamosan leépülő állami kényszer-modernizmus romjai fölött kibontakozó új építészeti irányzatok, útkeresések és próbálkozások, az induló fiatal generáció egyik meghatározó alakját. Jól belegondolva az eltelt három évtized felér három évszázaddal, mert közben - látványosan vagy észrevétlenül-de minden teljesen megváltozott az építészet, az épített környezet háza táján.

Kulcsszavak: természetesség, önazonosság, kiegyensúlyozottság, közösség, személyesség

A rendszerváltás alapjaiban dűlta föl az amúgy is megzakkant itthoni építész-tervezői világot és lökte védtelenül, anyagilag kiszolgáltatva az építészeket az állami karanténból a szabad vállalkozások viharos vizeire. Közben az építészek társadalmi presztízse soha nem látott mélységeig süllyedt tovább, annak ellenére, hogy az építészet divattá, a ház tárggyá, a város bürokratikus szabályozássá, a forma elvont képzőművészetté és brand-képző elemmé, a homlokzat csomagolássá, a tervezés bonyolult, sok résztvevős technológiává vált. A mindent megváltoztató és mindenbe behatoló info-kommunikációs média másképp néz az építészetre, mint az előző korok bármelyike. Tanácstalanul kérdezzük egymástól, hogy mi történik velünk és hogy lesz ezután?

A harminc évvel későbbi, mai Balázs Mihály valahogy természetes módon tudja a válaszokat és az az ember érzése, hogy mindig is pontosan tudta. Arra vagyok kíváncsi, hogy vajon mi ennek a tudásnak a forrása és a titka? Őt magát idézem Somogyi Krisztina róla szóló interjú-kötetéből (1):

„Láttam egy filmet a Fertő-tó melletti nádszövő üzemről. Egy asszony naphosszat csak rakta a gépbe a nádat, egyszer egyik, majd a másik irányba kellett igazítania a vastagabbik végét. Megkérdezte tőle a riporter, hogy szereti-e a munkáját. Azt válaszolta, hogy 'igen'. De vajon mit lehet egy ilyen monoton munkán szeretni? Eszembe jutott, hogy én például kedvelem a sraffozást rajzolás közben. De miért tölt el örömmel, ahogy húzogatom egymás mellé a sűrű vonalakat? És akkor rájöttem, hogy amikor sraffozok, olyankor szántok. Mint a földműves, lassan és módszeresen haladok előre. És közben elkalandoznak a gondolataim...”

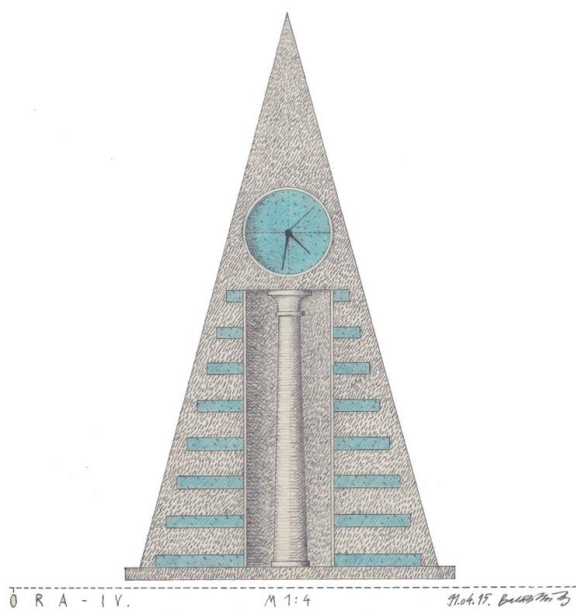
A győri építőipari kollégiumban gyerekként jöttem rá, hogy van 'alföldiség', dunántúli barátaim mentalitása tette ezt számomra érzékelhetővé. Bár a Kiskunság dimbesdombos táj, mégiscsak sík vidék, ahol az apró történetekre való odafigyelés jellemző. Egy parasztember itt mindenhez értett, polihisztor volt a maga módján. Megépítette a házát, megsütötte a kenyerét, meggyógyította magát. Ez a világ nyomokban még megvolt gyerekkoromban. Az életforma azóta teljesen megszűnt, a mi tanyánk is eltűnt, csak egy kis dombocska maradt, meg egy orgonabokor. A rezzenéseknek és a részleteknek nagy jelentőséget tulajdonítok azóta is...”

Nézem Balázs Misi rajzait, terveit, a házakat, amiket épít. Tanúja vagyok közszerepléseinek, egész életét átszövő lelkes tanító hivatásának és hívószavakat keresek.

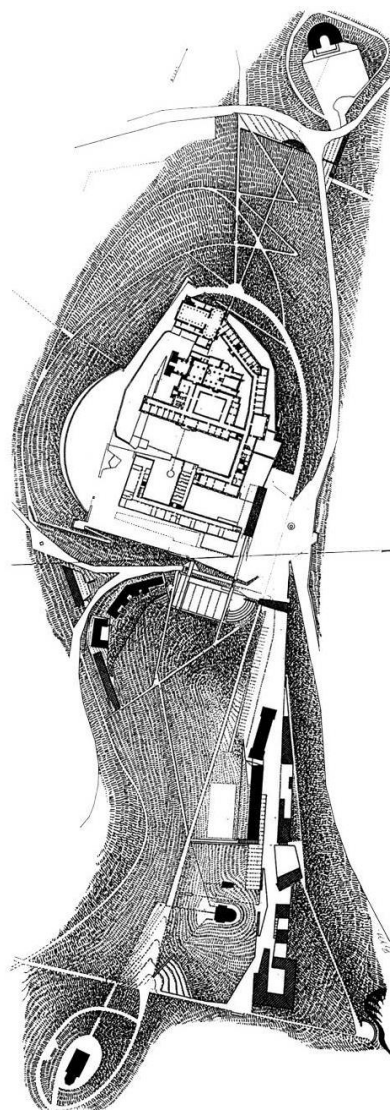
Természetesség, önazonosság, kiegyensúlyozottság, a hellyel és a közösség érdekeivel való kitartó törődés, megélt személyesség, autonómia.

Azt is mondja még ebben az interjúban, hogy „a hely szelleme és a kor szelleme ma az alkotó személyiségében egyesül, személyes átélés nélkül egyik sem létezik. Az építész befogadja, megszűri és rendszerré formálja a különböző hatásokat. Meghatározó az előélet – pl. a tanyai lét és a természettel való együttélés. Persze több hasonló, egy irányba mutató szűrő is működhet egyszerre és ez kultúrköröket, régiókat jelöl ki. A régió lehet egy utca, egy tájegység, de akár a Kárpát-medence vagy Európa is. Akkor is meg kell rajzolni ezeket a rétegvonalakat, ha nagyon nehéz beazonosítani a helyhez, közösséghez, gondolkodáshoz köthető erőviszonyokat és lehatárolásokat.”

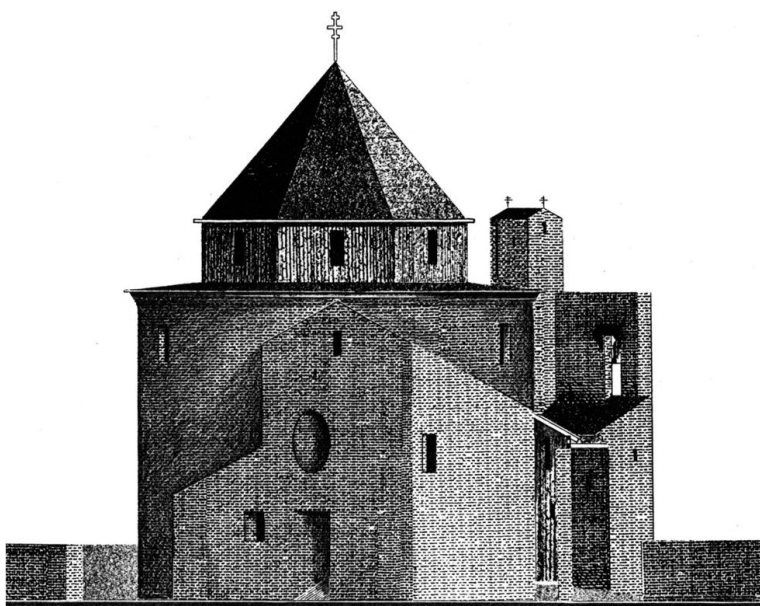
(1) Somogyi Krisztina: *Balázs Mihály*. Kijarat Kiadó, Budapest 2006. 180.

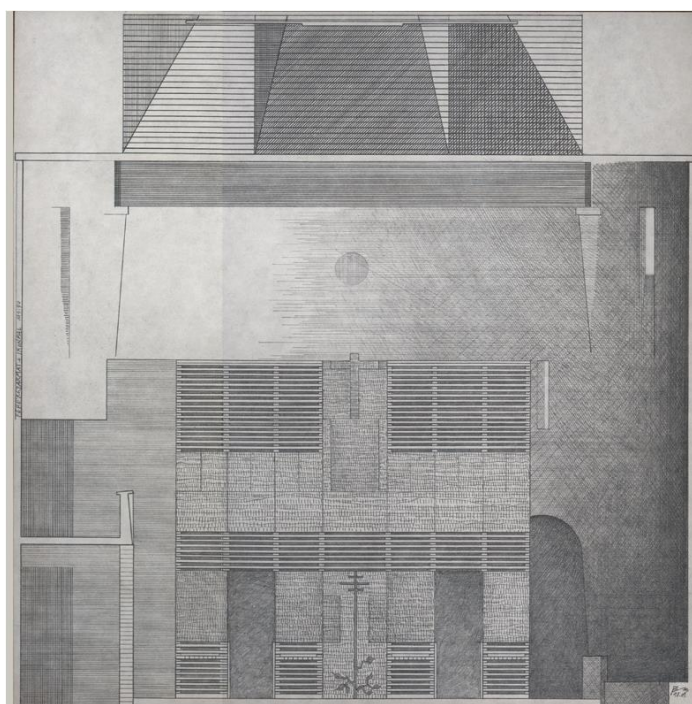
1. kép. Óra terve, ceruza rajz, 1991.

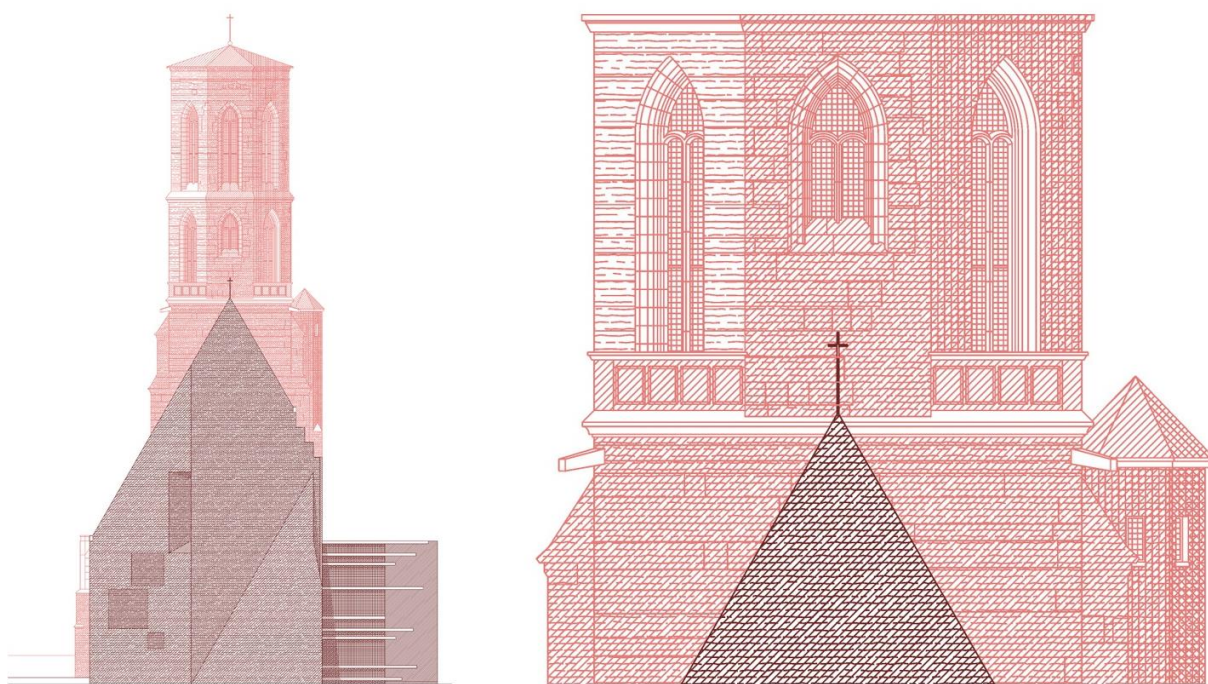
2. kép. Pannonhalma fejlesztési terve, tus rajz, 1994.

3. kép. Fehérgyarmat, Szentháromság görög katolikus templom terve, kollázs, 1996.

4. kép. Fehérgyarmat, Szentháromság görög katolikus templom ikonfal terve, ceruza, 1998.

5. kép. Budapest-Budavár, Helyőrségi Főtemplom terve, számítógépes grafika, 2000.

Balázs Mihály választott alkotói műfaja inkább népdal-szerű, mint musical-jellegű, inkább haiku, mint regény, inkább halk, mint hangos, inkább tömör, mint szofisztikáltan bonyolult és inkább otthonteremtő, mint elvagyódó.

Egyszerűségében azonban sűrűség, összetettség és játékosság rejlik. Tele van meglepetésekkel, váratlan fordulatokkal, különös megoldásokkal, drámai kontrasztokkal és ellentétekkel. A tinnyi családi ház (2) például úgy dacol a heterogén utcaképpel, a környék posztmodern villáival, hogy archaikus házformát idéz, de fizikailag inkább a telek mögött szélesen elterülő, megművelt szántóföldhöz kapcsolódik. Homlokzatai zártak, befelé fordulóak, a hátsó kert felőli oldal viszont váratlanul rácsodálkozik a tájra. A törökbálinti 'préri-ház' (3) is szemérmesen befelé fordul, mert a környéken imitt-amott még meglévő gyümölcsösök helyén mindenütt letarolt, építésre előkészített csupasz telkek sorakoznak.

A felhévízi gyógyforrások és Gül Baba sírja közötti hegyoldalra felkúszó szűk középkori mediterrán utca felső részén megtalált, régóta lakatlan késő-barokk lakóház átépítésével és bővítésével kialakított otthonuk s befelé figyel, ahol a titkokat rejtő zárt belső udvar van a galagonyafával...

6. kép. Tinnye, Molnár-ház, 2002.

(2) Tinnyi ház. In: Lévay-Kanyó Judit (szerk.): *Családi házak*. Terc Kiadó, 2009. 74-77.

(3) Wesselényi-Garay Andor: A formálás aszkézise (Huber-ház): családi ház Törökbálinton, építész: Balázs Mihály, Jóföldi Szabolcs. *Atrium* Vol. 10. (2005) No.2. 32-37.

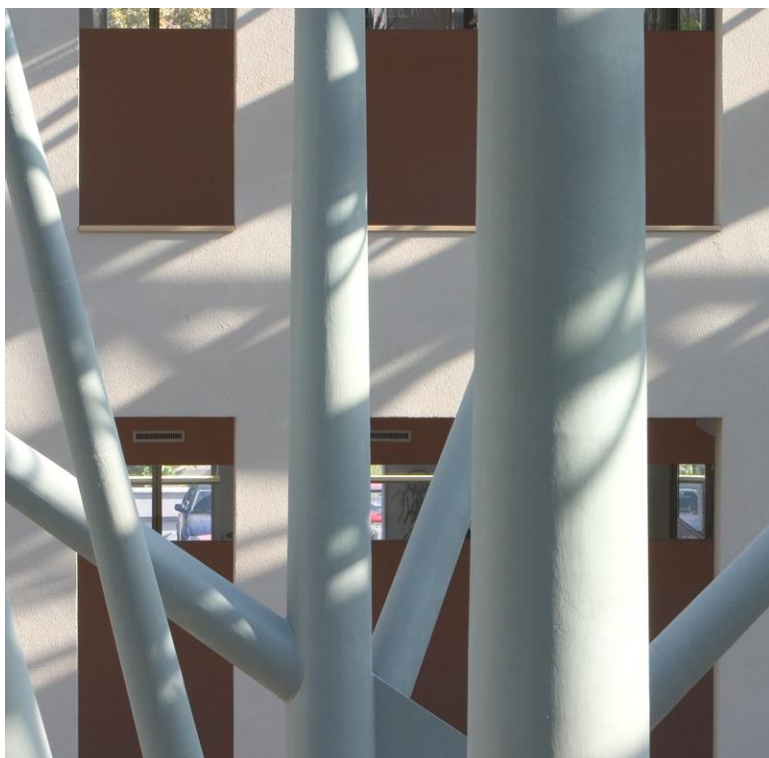
7. kép. Fehérgyarmat, Szentháromság görög katolikus templom, szentély ablaka, 1999.

A lényegre koncentrálás a szemléletmódból következik, de sokszor tudatosan vállalt szűkösség eredménye. Az Informatikai Kar épületénél (4) a térbeli és anyagi szűkösség inspirációs forrássá vált és az építészeti megoldások végtelen tárházát mozgósította.

De a visszafogottság akkor is értékteremtő lehet, amikor bőven van anyagi forrás, mint például a Matáv-épületnél (5), ahol szocreál értékek keltek vadonatúj életre. Nagy épülethez nagy gesztust választott, mesterséges tájat épített az üveggel fedett udvaron, visszaállítva a természetes domboldalt, barlanggal.

(4) Vargha Mihály: Párhuzamos két ház (PPKE ITK). *Élet és Irodalom* Vol.49. (2005) No.15. 26.; Vukoszávlyev Zorán: Tiszta metszések: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai Kar. *Octagon* Vol.5. (2005) No.2. 84-86.; Wesselényi-Garay Andor: A csend ereje: PPKE Információtechnológiai Kar, Budapest. *Alaprajz* Vol. 12. (2005) No.1. 38-41.

(5) Peter Davei: MATÁV Headquarters. *Architectural Review* 1999/12. 72-74.; MATÁV Igazgatási Központ. In: Szegő György – Haba Péter: *111 év - 111 híres ház*. B+V Kiadó, Budapest 2003. 226.

8. kép. Budapest, MATÁV Igazgatási Központ, udvar térlefedő szerkezet részlete, 1999.

Nem lankadó szakmaszeretet, rajzban való gondolkodás (lásd szántás), figyelem és megértés építetőkkel, hallgatókkal, kollégákkal, kitartóan makacs módszeres ragaszkodás a belső képhez, folyamatos jelenlét építkezésen, egyetemen, zsűriben, befelé koncentrált szemlélet jellemzi. A nagy játék nála kétségtelenül belül zajlik.

A tervezés titokzatos belső folyamatairól azt vallja, hogy „a tervek nem léteznek eleve az ember fejében, folyamatosan alakulnak, fejlődnek. Sok gondolatból áll össze az, ami végül megépül. Van aki rengeteg gondolati selejttel dolgozik, van, aki egyből rátalál a megoldásra. Én nagyon sokáig fejben tervezek, először pici rajzokat készítek, a rajzolás a magam meggyőzésének eszköze. A kézi rajz segít a gondolkodásban és a megrendelő meggyőzésében is... A jó vázlat önépítő. Az építészeti rajznak érzelmi és értelmi vonatkozásai is vannak...” (6).

Korai - nyolcvanas években épült – épületeinek négyzetekre és körökre komponált érzéki összetettsége és a későbbi, lényegre törő, tömörebbre csiszolt, elvontabb formák ugyanarról a töről fakadnak: anyagok, szerkezetek, a hely mintázatai, erővonalak, kompozíciók, atmoszférák hatalmas erejű belső energiái keresik bennük a megfelelő kifejezési formát. Az összetett, additív szerkesztések helyét fokozatosan átveszi a valóság lényegét, „a dolgok valódi értelmét” mélyebben megragadó többretegű egyszerűség. Személyiségének természetessége ugyanis nagyon mélyről, gyermekkori élményeiből, a természetben élő ember önmagára és társaira utalt bölcsességéből táplálkozik. Az igazi egyszerűség számára a képességek, lehetőségek és vágyak összhangjáról szól. Valamit azért csinál az ember éppen úgy, mert azt tudja csinálni. A redukcióra való törekvés mellett áthatóan erős benne a díszítő kedv is, de a kor ennek valahogy nem kedvez, nincs idő. A zsigereiben átmentett régi tudásokat nem csak a tervezésben és az építésben, a szakmai közszereplésekben és zsűrizésekben, hanem főleg a tanításban adja tovább. Teóriák, elméletek és vélemények labirintusából ösztönösen mindig a tisztásra törekszik.

(6) Lásd erről: Balázs Mihály: Gondolatok építészetről és rajzról. *Új Magyar Építőművészet* 2005/4. 27.

9. kép. Kazincbarcika, Szent János apostol és evangélista görög katolikus templom, 1995.

Ő maga idézi meg a 'tisztás' ideál-képét egy cikkében Jean Liedloff *Az elveszett boldogság nyomában* (7) című regényéből: „Egy erdőben jártunk, lemaradtam egy kicsit, siettem, hogy utolérjem a csapatot, amikor a fák között megláttam a tisztást... A délutáni nap sugarai csíkokat rajzoltak az erdő kékesfekete és zöld hátterére. Az ég boltíve tökéletesen kék volt. Az egész képből varázslatos teljesség áradt, valahogy minden a helyén volt... Elindultam a tisztás felé, és puhán, mintha egy mágikus vagy szent helyre lépnék, belépdeltem a közepére. Leültem, majd lefeküdtem, arccal a friss mohára dőlve. 'Ez az!'- gondoltam, és éreztem, hogy a szorongás, ami állandóan jelen volt az életemben, egyszeriben leperreg rólam. Itt végre minden úgy van, ahogy lennie kell...”

Balázs Mihály ilyen tisztásokat keres rajzokban, tervekben, házakban, helyzetekben, viszonyokban, beszélgetésekben. Egyébként 40 évesen, 1995-ben kapta meg az Ybl-díjat egyéni hangvételű építészeti munkásságáért és kimagasló színvonalú egyetemi oktatói tevékenységéért. Társaival együtt Pro Architectura díjjal jutalmazták a Vatikáni Nunciatura épületéért és a soproni Szent Imre templomért, Budapesti Építészeti Nívódíjat kapott a Matáv Székház rekonstrukciójáért. 2009-ben Kossuth-díjjal, 2010-ben, 55 évesen Prima Primissima díjjal jutalmazták. Harminc éve tanít a műegyetem Középület tanszékén, ahol két éve tanszékvezető egyetemi tanár. 2012-ben a Magyar Művészeti Akadémia, 2014-ben az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia rendes tagjává választották. Ma is mindenki Misinek szólítja...

Felhasznált irodalom

Liedloff, Jean: *Az elveszett boldogság nyomában – A kontinuum-elv*. Kétezerregy Kiadó, Budapest 2007.

Somogyi Krisztina: *Balázs Mihály*. Kijárat Kiadó, Budapest 2006.

(7) Liedloff, Jean: *Az elveszett boldogság nyomában – A kontinuum-elv*. Kétezerregy Kiadó, Budapest 2007.